

Ключевые слова: проектное финансирование, перспективы развития проектного финансирования, условия развития проектного финансирования.

Shmorgun Yu.V. Prospects of development of project financing in Ukraine

In this article is researched the conditions that promote to development of project finance and the condition of project finance in Ukraine. Under article reviewed recent publication of foreign authors covered theoretical and practical value of project financing. Based on obtained data is made the forecast of prospects for development project financing in Ukraine in coming years and identified the conditions to promote its development.

Keywords: project finance, prospects for development project financing, conditions to promote project finance.

УДК 65.012.8

Доц. А.М. Штангрет, д-р екон. наук –
Українська академія друкарства

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

На основі офіційних статистичних даних щодо результатів господарської діяльності підприємств обґрунтовано необхідність удосконалення методичного забезпечення управління економічною безпекою, зокрема її фінансовою складовою, на мікрорівні. Систематизовано підходи до трактування понять "фінансова безпека підприємства" й "загроза", що стало підґрунтям для формування сукупності ключових загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств. Ідентифікація загроз стосовно середовища виникнення дала змогу сформулювати сукупність ключових завдань для підсистеми фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, загроза, небезпека, інтерес.

Актуальність теми. Питання пошуку шляхів забезпечення безпеки як на макро-, так і на мікрорівні останнім часом набувають дедалі більшої актуальності. Гарантування сталого розвитку діяльності підприємства в умовах ринку, що стрімко та різноспрямовано змінюється, неможливо без забезпечення безпеки. Для вітчизняних підприємств це питання особливо важливим, адже саме сьогодні відбувається зростання рівня динамічності і невизначеності зовнішнього середовища, які істотно впливають на всі сфери їх діяльності, зокрема і на фінансову, та спричинені найбільшою мірою дією таких чинників: наслідками впливу фінансових криз, які систематично виникають з початку ХХІ ст. і є за масштабами поширення або локальними, або світовими; зростанням конкуренції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках; посиленням інфляційних процесів, які спричиняють високу динаміку руху капіталу; систематичною та непрогнозованою зміною податкового і регуляторного законодавства тощо.

Зростання рівня невизначеності умов господарювання потребує від підприємницьких структур гнучкості та адаптивності, досягнення чого є неможливим без ефективно діючої системи економічної безпеки, а в її складі – фінансової безпеки, яка в умовах сьогодення на мікрорівні відіграє роль ключової.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства відображені в роботах вітчизня-

них і зарубіжних науковців, таких як О. Ареф'єва, І. Бланк, О. Барановський, А. Воронкова, К. Горячева, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Задорожний, М. Кизим, Т. Клебанов, Г. Козаченко, Л. Костирко, О. Ляшенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет, В. Шликов та ін. Результатами наукових пошуків стало визначення суті поняття фінансової безпеки, розроблення критеріїв та показників оцінювання її рівня, визначення окремих елементів гарантування та управління нею як ключовою складовою економічної безпеки підприємства. Однак, низка питань, пов'язаних із детальним розглядом категоріального апарату та удосконаленням системи управління фінансовою безпекою, ще залишаються недостатньо вивченими і потребують уваги.

Мета дослідження полягає у визначенні та характеристиці підходів до трактування поняття "фінансова безпека підприємства", дослідженні сутності категорії "загроза" та формуванні сукупності загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Проблему забезпечення безпеки, як проблема самозбереження та виживання людини і суспільства, розглядали ще з часів античності (Демокрит, Аристотель, Платон). Попри численні наукові праці, завдання забезпечення безпеки залишається надзвичайно актуальним, а від ефективності його вирішення залежить існування людини, суспільства, держави, а в контексті глобалістичних процесів – і світової спільноти.

Особливої гостроти проблема забезпечення безпеки постала перед Україною, яка у короткі терміни прагне провести революційні за сутністю, глибокі і масштабні трансформації соціально-економічної системи і суспільного ладу. Значне послаблення економічної безпеки нашої країни в кін. ХХ на початку ХХІ ст., на погляд О. Власюка, стало наслідком запозичення та одночасного використання без належної адаптації еволюційних моделей економічного зростання розвинених економік та наздоганяючих моделей країн, що розвиваються [4, с. 6]. Усе це негативно вплинуло на розвиток, ефективність функціонування та й рівень безпеки ключової ланки економіки – підприємницької структури. Хорошою ілюстрацією процитованої тези є динаміка фінансових результатів діяльності підприємств та частки серед них збиткових (рис. 1) [10, с. 157].

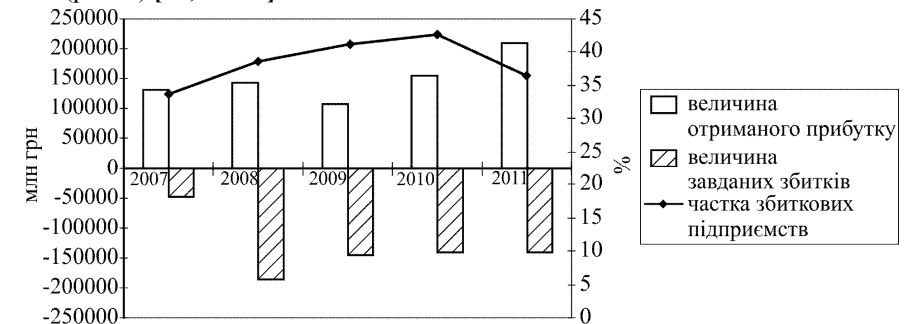

Рис. 1. Динаміка фінансового результату та частки збиткових підприємств

На наш погляд, поряд із критично високою частковою збиткових підприємств (2007 р. – 33,8 %, 2008 р. – 38,7 %, 2009 р. – 41,1 %, 2010 р. – 42,7 %, 2011 р. – 36,5 %), про важливість розгляду та удосконалення методичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки на мікрорівні, зокрема її фінансової складової, засвідчує факт значних за розмірами збитків не лише у кризові 2008-2009 рр., але і в посткризові – 2010-2011 рр. Іншим показником, який доцільно взяти до уваги, є рентабельність діяльності підприємств, динаміку якого у графічному вигляді представлено на рис. 2 [10, с. 165].

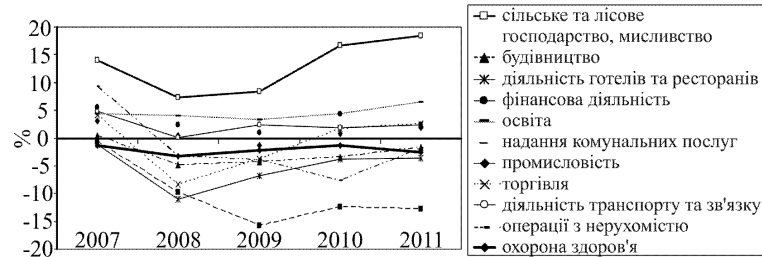

Рис. 2. Динаміка рентабельності усієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності

Насамперед наголосимо на доволі низькому рівні рентабельності усієї сукупності підприємств у 2007-му – 4,4 %, 2008-му – (-1,5 %), 2009-му – (-1,5 %), 2010-му – 0,5, 2011-му – 1,8 %, але більш важливим є те, що для частини з них збитковість була характерною упродовж усього досліджуваного періоду. Так, у 2007 р., який вважають піком економічного зростання, рівень збитковості підприємств, які здійснюють діяльність у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, становив 1,4 %; у кризовому 2008-му найвищий рівень цього показника був характерний для готелів та ресторанів – (-11,0 %); у посткризовому 2011-му критично високу збитковість (-12,8 %) отримала сукупність підприємств, які надавали комунальні послуги та здійснювали діяльність у сфері культури і спорту.

Спираючись на офіційні статистичні дані, можна стверджувати, що проблема гарантування безпеки є ключовою і особливо важливою в умовах вітчизняної економіки. Забезпечення необхідного для розвитку рівня економічної безпеки значною мірою залежить від виконання цього завдання стосовно кожної окремої функціональної складової, у сукупності яких ключову та результуючу роль виконує фінансова безпека.

Здійснене теоретичне дослідження дало змогу виявити, що окремо питанням фінансової безпеки підприємства достатньо уваги не приділяли, що було спричинено з одного боку трактуванням її суто як складової економічної безпеки, а відтак – наданням другорядної ролі, а з іншої – намаганням частково вирішити специфічні завдання фінансової безпеки під час розроблення фінансової політики і управління фінансами. Попри зазначені обставини, в науковій літературі існують визначення категорії "фінансова безпека підприємства", які певним чином різняться між собою за суттю, ключовими

пріоритетами та завданнями. Проведене групування дало змогу виділити наявність кількох визначальних підходів до трактування зазначеного поняття, коротка характеристика яких представлена нижче.

Відповідно до першого підходу, який наявний в наукових працях Т. Вечканова, Т. Кузенко та М. Мікуліної, фінансова безпека безпосередньо пов'язується із ефективністю використання корпоративних ресурсів. Так, для прикладу, Т. Кузенко дає визначення досліджуваного поняття як стану найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку [5, с. 57].

Другий підхід, представниками якого можна вважати І. Бланка, К. Горячеву, С. Ілляшенка та В. Шелеста, визначає пріоритетним для фінансової безпеки забезпечення стійкості фінансового стану підприємства. Характерним є визначення, дане І. Бланком, відповідно до якого фінансова безпека підприємства – це кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначають на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в нинішньому і перспективному періоді [3, с. 115].

Третій підхід є спільним для А. Загороднього, Д. Кіма, Р. Папехіна та Н. Реверчук, які вбачають в фінансовій безпеці, насамперед, захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Для прикладу, Н. Реверчук трактує фінансову безпеку як засіб захисту від можливих фінансових витрат і запобігання банкрутству підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [9, с. 25].

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що кожен із виділених підходів характеризує важливі аспекти реалізації фінансової безпеки на мікрорівні, а в сукупності вони всебічно відображають пріоритети та ключові завдання цієї складової економічної безпеки в сучасних умовах господарювання. Відповідно до цього, забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання полягає в розробленні заходів, спрямованих на запобігання збитку від негативних впливів на їхню фінансову діяльність, а ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів, можливості забезпечення необхідного рівня безпеки підприємства багато в чому залежать від своєчасної ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємства, із застосуванням комплексного підходу під час їх аналізу.

Проведене дослідження наукових джерел дало змогу зробити висновок, що поняття "загроза" не має єдиного визначення, але узагальнення різних міркувань дало змогу виділити три ключові підходи до трактування цієї категорії. Відповідно до першого підходу, який наявний у працях М. Абду-

рахманова, В. Баришполеця, Н. Подлужної та В. Ярочкіна, загроза ототожнюється із небезпекою. Так, для прикладу, В. Ярочкін визначає загрозу як небезпеку на стадії переходу із можливості у дійсність, висловлений намір або демонстрація одних заподіяти шкоду іншим [12, с. 73].

Другий підхід, прихильниками якого є відомі науковці М. Єрмошенко та Є. Олейніков, визначає загрозу як форму небезпеки. Так, Є. Олейніков трактує загрозу як найбільш конкретну і безпосередню форму небезпеки або сукупність умов і факторів, що утворюють небезпеку інтересам громадян, суспільства і держави, а також національним цінностям і національному способу життя [8, с. 112]. Відносно велика група дослідників, до числа яких належать В. Амітан, О. Арефєва, О. Бандурка, І. Білько, Н. Вавдіюк, З. Герасимчук, Б. Губський, Г. Дарнопих, М. Дзлів, В. Духов, В. Кузенко, В. Манілов, К. Петрова, І. Червяков та В. Шлемко, у трактуванні поняття "загроза" акцентують увагу на сукупності умов, процесів та факторів, які супроводжують її виникнення та окреслюють вплив на певну соціально-економічну систему. Характерним для цього підходу є визначення дане В. Амітаном, відповідно до якого, загроза – це потенційно чи реально можлива подія, дія, процес чи явище, що здатне порушити його стійкість і розвиток чи призвести до зупинки його діяльності [1, с. 69].

Узагальнюючи доробок інших науковців, загрозу потрібно трактувати як одну із форм небезпеки, сукупність негативних чинників та умов зовнішнього і внутрішнього середовища соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня безпеки. Це дії, які прямо або побічно спрямовані на зниження рівня стабільності, тобто порушення умов стійкого існування і розвитку суб'єкта господарювання.

Стосовно фінансової безпеки підприємства, то загроза – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, яке створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства:

- така загроза найбільшою мірою притаманна для діяльності підприємств в умовах ринкової економіки;
- вона супроводжує реалізацію всіх видів фінансових операцій;
- ця загроза є результатом виникнення суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та зовнішнього фінансового середовища та між суб'єктами внутрішнього середовища;
- внаслідок негативного впливу загрози її дія завдає безпосередній або опосередкований збиток підприємству. Цей збиток може набувати форму прямої втрати (втрату доходу, капіталу тощо) або непрямой (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Загрози, що впливають на фінансову безпеку, умовно можна розділити на зовнішні і внутрішні. Для кожного підприємства "зовнішні" і "внутрішні" загрози суто індивідуальні. Водночас, зазначені категорії містять елементи, які характерні для діяльності практично будь-якого суб'єкта господарювання. Здійснивши теоретичне дослідження, метою якого було окреслити сукупність типових зовнішніх загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств, ми отримали такі результати. Насамперед, усі зовнішні загрози поділені на дві підгрупи: "непрямой дії" та "безпосередньої дії", що повинно

сприяти більш чіткому формуванню завдань в процесі гарантування фінансової безпеки певного підприємства.

На наш погляд, до зовнішніх фінансових загроз непрямой дії можна віднести:

- поширення глобалізаційних процесів, які посилюють транснаціональні економічні зв'язки;
- високий рівень мобільності і взаємозв'язку фінансових ринків через активне застосування новітніх інформаційних технологій;
- посилення конкуренції між державами в межах світового економічного простору;
- зростання інтенсивності боротьби за природні ресурси;
- збільшення розриву між розвиненими країнами, які формують постіндустріальне суспільство та іншою частиною, яка знаходиться на доіндустріальному та індустріальному етапах розвитку;
- поділ країн на ті, що активно розвивають виробництво нелімітованих ресурсів (інформація і знання) та країни-власники природних ресурсів;
- сировинна спрямованість країн із низьким рівнем розвитку, що поглиблює їх економічну залежність від країн-лідерів;
- глобальне наростання нестійкості фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, недостатність сучасних фінансових інструментів (у тому числі міжнародних) ефективно їх контролювати;
- зростання частоти виникнення світових фінансових криз та посилення негативних наслідків їх дії;
- незахищеність широких верств населення від трансформації світової фінансової системи.

Основні загрози, які мають безпосередній вплив на фінансову безпеку підприємства [2, с. 56; 11, с. 73; 13, с. 63], можна охарактеризувати такою сукупністю:

- криза грошової і фінансово-кредитної систем;
- недосконалість механізмів формування економічної політики держави;
- високі відсоткові ставки за кредитами комерційних банків;
- скуповування акцій, боргів підприємства небажаними партнерами як передумова подальшого рейдерського захоплення;
- недостатньо розвинена правова система захисту прав інвесторів і виконання норм законодавства;
- протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм і приватних осіб, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством;
- правопорушення з боку корумпованих елементів з числа представників контролюючих і правоохоронних органів.

Перш ніж представити узагальнений перелік внутрішніх загроз, зазначимо, що вони породжуються здебільшого неадекватною фінансово-економічною політикою підприємства, елементарними прорахунками органів управління, помилками, зловживаннями й іншими відхиленнями (безгосподарність, економічні злочини тощо) в процесі управління фінансами підприємства.

До внутрішніх загроз, що впливають на фінансову безпеку, належать [3, с. 251; 6, с. 174]:

- зниження якості дебіторської заборгованості;
- нагромадження кредиторської заборгованості;

- брак власних оборотних коштів;
- надлишкові виробничі потужності;
- використання неефективних форм фінансування відновлення основних фондів;
- використання неефективних інструментів управління ризиком у контрактах;
- використання робочої сили з низьким рівнем кваліфікації;
- висока плінність кадрів;
- відсутність ефективної системи мотивації персоналу тощо.

Зовнішні і внутрішні загрози фінансовій безпеці тісно взаємозалежні між собою і посилення дії однієї загрози може спричинити ланцюжок реакцій, пов'язаних із посиленням чи послабленням дії інших загроз. Забезпечення фінансової безпеки підприємства повинно ґрунтуватися на комплексному аналізі взаємодії всієї системи загроз з врахуванням їх структурних взаємозв'язків під час розроблення захисних заходів [7, с. 54]. Тому, на наш погляд, можна сформулювати таку сукупність основних завдань для підсистеми фінансової безпеки кожного підприємства:

- прогнозування тенденцій, які ведуть до порушення нормального функціонування системи та її розвитку;
- встановлення причин і умов, які сприяють заподіянню збитку та загрожують реалізації фінансових інтересів системи, порушенню нормального функціонування;
- своєчасне виявлення і усунення загроз для фінансової безпеки, зниження ризиків у діяльності;
- створення ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки системи, умов оперативного реагування на загрози, їх своєчасного виявлення;
- дотримання адекватності витрат для забезпечення виконання рішень в процесі гарантування фінансової безпеки можливим втратам від реалізації зовнішніх та внутрішніх загроз.

Висновки. За результатами проведеного дослідження було охарактеризовано різноманіття підходів до трактування фінансової безпеки підприємства та загрози, визначено сукупність зовнішніх й внутрішніх загроз та на основі цього сформовано перелік ключових завдань для підсистеми фінансової безпеки.

Подальшого дослідження потребує удосконалення процедури ідентифікації загроз та прийняття адекватних рішень з метою забезпечення необхідного для розвитку підприємства рівня фінансової безпеки.

Література

1. Амитан В.Н. Экономическая безопасность: концепция и основные модели / В.Н. Амитан // Экономична кібернетика. – 2000. – № 3-4. – С. 13-20.
2. Банкрутство і санація підприємства : теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков та ін. / за ред. О.В. Мозенкова. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2003. – 272 с.
3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Изд-во "Ника-Центр", изд-во "Эльга", 2004. – 784 с.
4. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк / Нац. ін-т проблем. Міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К. : Вид-во "Наука", 2008. – 48 с.
5. Кузенко Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2009. – № 1(91). – С. 98-103.

6. Моделирование финансовых потоков в условиях неопределенности : монография / Т.С. Клебанова, Л.С. Гурьянова, Н. Богониколос, О.Ю. Кононов, Я.Г. Берсуцкий. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 312 с.

7. Муравых А.И. Философия экологической безопасности (опыт системного подхода) / А.И. Муравых. – М. : Изд-во "Матильда", 1997. – 180 с.

8. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейникова. – М. : Изд-во "Матильда", 1997. – 288 с.

9. Реверчук Н.И. Управление экономично безпечною підприємницьких структур : монография / Н.И. Реверчук. – Львів : Вид-во ЛБІНБУ, 2004. – 175 с.

10. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О.Г. Осаулєнка; Держкомстат України. – К. : Вид-во "Техніка", 2012. – 566 с.

11. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій : навч. посібн. / В.М. Суторміна. – К. : Вид-во "Либідь", 1993. – 247 с.

12. Ярочкин В.И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В.И. Ярочкин. – М. : Изд-во "Ось – 89", 2000. – 400 с.

13. Экономическая безопасность России: Общий курс : учебник / под ред. В.К. Сенчагова. – М. : Изд-во "Дело". – 2005. – 308 с.

Штангрет А.М. Методические аспекты управления финансовой безопасностью предприятий

На основании официальных статистических данных о результатах хозяйственной деятельности предприятий обоснована необходимость совершенствования методического обеспечения управления экономической безопасностью, в т.ч. ее финансовой составляющей, на микроуровне. Систематизированы подходы к трактовке понятий "финансовая безопасность предприятия" и "угроза", что стало основой для формирования совокупности ключевых угроз для финансовой безопасности отечественных предприятий. Идентификация угроз относительно среды возникновения позволила сформировать совокупность ключевых задач для подсистемы финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансовая безопасность, угроза, опасность, интерес.

Shtangret A.M. Methodological aspects of financial security enterprises

The article is based on official statistical data on the economic performance of enterprises reasonably necessary to improve methods of management of economic security, including its financial component, at the micro level. Systematic approach to the interpretation of the terms "financial security company" and "threat", which became the basis for the formation of the aggregate key threat to the financial security of domestic enterprises. Identification of environmental threats concerning possible to form a set of key objectives for the subsystem financial security company.

Keywords: financial security, threat, danger, interest.

УДК 339.187:334.012

Проф. І.Й. Яремко, д-р екон. наук –
НУ "Львівська політехніка"

ЛІЗИНГ ЯК МЕХАНІЗМ ІНВЕСТУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНТЕГРОВАНІХ СТРУКТУР

Розглянуто зміст утворення і функціонування інтегрованих структур, набуття потенціалу конкурентоспроможності економічними суб'єктами у процесі їх інтеграції. Проаналізовано можливості, доцільність та ефективність використання лізингу як механізму інвестування розвитку виробничо-технологічної бази вітчизняних інтегрованих структур. Наведено окремі аспекти вирішення проблемних питань у цих сферах економічної діяльності.

Ключові слова: інтегровані структури, лізинг, механізм інвестування, інноваційно-технологічний потенціал.